

Kaban 2 Corinthian-warranda

¹ Yanyu kaban ngalinyandamun, Paulundumun, Timothyndamun. Ngalin yurranga jawun. Ngalin yanyu kabanba balkal, yurranda yungal, Godundumunbu bamanda townbu Corinth, Godundumunbu bamanda wubulbuku bubungu Achaia. Godungku nganya Paul wangkanin, yungan, nyungu kuku balkanka Jesus Christanka.

² Ngalin wawu Nganjanangka Godungku, bula Majangka Jesus Christangka yurrarin ngulkurrduku kujinka, yurra wawu-ngulkurrku bundarinka.

Ngayu God thankim-bungal.

³ Ngana wubulduku God thankim-bunga, buyay-mana. Nyulu nganjan Majamu Jesus Christamu. Nyulu ngananka manun-manun bajaku, ngananin wawu-ngulkurr-bungal, helpim-bungal. ⁴ Ngana nguba wawu-buyunmal, nguba milka-bujarmal. Kuli-bakangka nguba kuli dajil. Godungku ngananin helpim-bungal, wawu-ngulkurrmanka, wawurr-wawurrku bundanka baja. Yinyamun ngana nguba kanbal nyajil wawu-buyunmanya, milka-bujarmanya. Kuli-bakangka nguba jananga kuli dajil. Ngana janarin helpim-bungal, wawu-ngulkurrmanka, wawurr-wawurrku bundanka baja. Ngana janarin helpim-bungal yala Godungku ngananin

helpim-bungan. ⁵ Kuli-bakangka Jesus Christanda kuli dajin, warrngkay-manin. Jana yalar-rku ngananga kuli dajil, ngana Jesus Christanji kunamanya. Yamba Godungku ngananda help yalbayku dajil, ngana wawu-ngulkurrmanka baja. Nyulu ngananda help dajil, ngana Jesusanji kunamanya. ⁶ Ngalin Godumu kuku yurranda balkanya, kuli-bakangka ngalinyanda kuli dajin. Yalada, Godungku yurranga wawu juran-bungan buyun-buyunmun. Jana ngalinyanda kuli dajin, Godungku ngalinyanda help dajinda. Yinyamun ngalin yurranda help dajil. Kaki jana yurranda kuli dajil, ngalin yurrarin helpim-bungal, yurra junkurr-jananka, munaku Godundu milka-jananka. ⁷ Ngalin binalkuda, yurra Godundu munaku milka-janjanay. Kuli-bakangka yurranga kuli dajilkuda, yala jana ngalinyanda dajin. Yamba ngalin binal Godungku yurrarin wawu-ngulkurr-bungalkuda yala nyulu ngalinyin wawu-ngulkurr-bungan.

⁸ Ngayku jawun-karra, jana kuli jirray nganjinanda dajin bubungu Asia. Ngalin yurrangan milka-dalkay-maninka yinyaynka kulika. Jana kuli jirray bajaku dajin. Nganjin trouble jirray haveim-bungan, nganjin balu wulan. ⁹ Yuwu, nganjin balu wulan. Yamba Godungku nganjinin juran-bungan yinyamun kulimun. Nganjin binalda, Godungku jananin mambarrin nganjinanda kuli dajinka, nyulu nganjinanda milbinka nganjin junkurrji kari. Nyuluku junkurrji, nganjin kari. Nyuluku bamanga junkurr dajin, munaku bundanka kulika. Nyuluku bama juran-bungal yarkinmun. ¹⁰ Nyuluku ngananin juran-

bungan yinyarrinyandamun kuli-bakandamun. Jana nganjinin yarkinkaku kuninka, yamba Godungku nganjinin juran-bungan. Nyulu nganjinin juran-bungal baja. Nganjin binal nyulu nganjinin juran-bungal-bungal. ¹¹ Godundu babajika nganjinin helpim-bunganka. God yurranda milka-janay, nganjinin ngulkurrduku kujilkuda. Yinyamun bamangka wubulduku God thankim-bungal. Jana nyungun buyay-manil, nyulu nganjinin juran-bunganya.

Ngayu manubajabuku balkal.

¹² Ngalin wawurr-wawurrmaniji, ngalin kuku manubajaku dajinya, yurranda, and bamanda wubulbuku. Ngalin binal ngalin kuku jurril kari dajil, kuku manubajaku. Ngalin kari manubu-wundil. Ngalin kari wadu-wadubuku milkabu wukurrin, yinyamun kari kuku buyun dajin. Kari. Godungku ngalinyanga junkurr dajinya, ngalin kuku junkayku dajin. ¹³⁻¹⁴ Ngalin yurranda kabanba balkal, kuku junkayku yungal. Ngalin kuku duray kari balkal. Ngalin wawu yurra binalmanka kukuku, yinyaynka ngalin kuku junkayku balkal. Yurra bubanku binalmalda, yamba juma kukuku yalbaynkaku binalmalda. Yinyaynka yurra ngalinyanka wawurr-wawurrmaniji, Maja Jesus kaday baja. Yurra ngalinyanka wawurr-wawurrmaniji, yala ngalin yurranka wawurr-wawurrmaniji.

¹⁵⁻¹⁶ Ngayu binal yurra wawurr-wawurrmaniji ngayu yurranda kadanka. Ngayu yurranda dunganka, buban bundanka, dunganka baja bubungu Macedonia. Yinyamun

ngayu bubu Macedonia bawanka, yurranda kadanka baja, bundanka baja, yurra wawurr-wawurrmanijinka baja. Yinyamun yurra nganya helpim-bunganka, bubungu Judeanga dunganka. ¹⁷ Ngayu wawu yurranda kadanka, yamba ngayu kariku kadan. Yurra nguba yurra-karrajiku balkaway, “Nyulu Paulungku wanyurrinku kuku jurrkin? Nyulu nguba ngananin manubuwundin yala Dubundumundu bamangka. Nyulu kari nyunbarramanijinyaku kadanka ngananda.” Yurra nguba yurra-karrajiku yalaku balkaway. ¹⁸ Kari. Ngayu yala kari. God manubajaku, nyulu kuku jurril kari bajaku dajil. Ngayu yalarrku manubajaku, kuku jurril kari dajil. Kaki ngayu kuku balkal, ngayu kuku kari yindu jurrkil. Ngayu nyubunku kuku dajil. ¹⁹ Jesus Christ Godumu kangkalkuda. Nyulu manubajakuda, kuku junkayku dajil. Nyulu kuku jurril kari dajil, kari manubu-wundil. Nyulu junkaynjaku balkal. Nganjin Jesusanka yurranda balkankuda, ngayu, Silasangka, Timothyngka. ²⁰ Godungku ngadiku kuku dajin, Christ bubungu yunganka. Jesus Christ kadanya, ngana nyajin, Godungku manubajabuku balkan. Yinyaynka ngana God buyay-manil, yalamal, “Godumu kuku manubajakuda. Nyulu Jesus Christ yungankuda, yala nyulu balkan.” ²¹ Godungkuku ngananin junkurrji-bungal, ngana Jesus Christanji kunamanka, Jesus Christ munabuku wukurrinka. Godungkuku ngananin wangkanin, nyungu kuku balkanka. ²² Nyulu ngananda nyungu Wawu yungan, ngana binalmanka ngana nyungukuda. Yinya yala

Godumu brand. Dingkarangka nyungu bulki brandim-bungal, kanbal binalmanka yinya bulki nyungukuda. Godumu Wawu nganandamunbu wawungu bunday, ngana binalmanka ngana Godumukuda. Ngana yalarrku binal ngana juma nyungunjiku bundayarrku, nyunguwunbu bubungu.

²³ Ngayu wanyurrimbu yurranda townbu Corinth kariku kadan? Ngayu wawu kari yurranin murru-kanganka yinyaynka dingkaranka nganjanandamunji manyarranji wunanya. Ngayu yurranin wawu kari nyajinka murru-kadanya. Ngayu kadanyaku, yurranin murru-kanganyaku, yurra murru-kadanyaku. Ngayu wawu kari yurra murru-kadanka. Yinyaynka ngayu kariku kadan. God binal ngayu kuku manubajabuku balkal. ²⁴ Ngalin wawu kari majamanka yurranka. Ngalin binal yurra Godumu kuku manubajabuku believeim-bungal. Ngayu wawu yurra wawurr-wawurrmanijinka. Ngalin yurranda kadanka, yurranin binal-bunganka, yurra Jesus junkurr-murubuku wukurrinka, wawurr-wawurrmanijinka.

2

¹ Ngayu ngayuku yalaman, “Ngayu jananda kariku dungay. Wawu kari janandin murru-kanganka, wawu kari janandin murru-kadaymaninka. Wawu kari janandin milka-bujar-bunganka.” ² Kaki ngayu yurranin milka-bujar-bungal, wanjungku baja nganya wawurr-wawurr-bungal baja? Yamba-kari! Kaki ngayu yurranin milka-bujar-bungal, yurra nganya

kari wawurr-wawurr-bungal baja. ³ Kaki ngayu yurranda kaday, ngayu wawu yurra nganya wawurr-wawurr-bunganka. Ngayu wawu kari yurranin murru-kanganka, milka-bujar-bunganka. Ngayu yurranin milka-bujar-bunganyaku, ngayu yalarrku milka-bujarmanyaku. Kari. Ngayu jakalbaku letter yurranda yungan, yurra yinyayanka bamanka murru-kadanka, nyungun helpim-bunganka buyun bawanka. Yinyamun ngana wubulku wawurr-wawurrmaniji. Ngayu binal, ngayu wawurr-wawurrmaniji, yurra yalarrku wawurr-wawurrmanijida. ⁴ Ngayu yinya kaban milka-bujardaku balkan. Milbaljidaku balkan. Ngayu wawu kari yurranin milka-bujar-bunganka. Kari. Ngayu yinya kaban balkan, yurra binalmanka ngayu yurranka wawu jirray bajaku. Ngayu yurranka wawu jirray, yinyaynka ngayu wawu yurra junkayku bundarinka.

Yinyayanka buyunyunku milka-wulayda.

⁵ Yurra binal yinyayanka bamanka buyunman. Nyulu ngananin milka-bujar-bungankuda. Nganyarrku kari. Ngananin wubulku. ⁶ Yamba ngana yinyayanka milka-wulayda. Yurra wubulduku nyungun murru-kangan, punishim-bunganka, nyulu buyunmun jurrkijinka. Yinya yalakuda, kari murru-kanga baja. Nyulu buyunmun jurrkijinkuda. ⁷ Yinyayanka buyun-buyunyunku milka-wulayda, nyulu buyunmun jurrkijinya. Nyungunji jawun-jawunmaka baja. Nyungun wawu-ngulkurr-bunga, nyulu milka-bujarmanji, Jesusandamun

jurrkijinji baja. ⁸ Nyungunku wawumaka. Nyungunku ngulkurrmaka, nyulu binalmanka yurra nyungunku manubajaku wawumalkuda. ⁹ Ngayu yurranda jakalbaku kabanba balkan, binalmanka yurra nganya nguba kuku nyajil, nguba kari. ¹⁰ Kaki yurra bamandamunku buyun-buyunku milka-wulay, ngayu yalarrku milka-wulay. Jesus Christ binal ngayu milka-wulankuda, ngana wubulku jawun-jawunku bundanka baja. ¹¹ Ngana jawun-jawunku bundarinka baja. Kaki yurra yinyayanji bamanji buyyununji kuli-kuliku bundanday, yurra Dubundu Satananda milka-janjanay. Yurra buyunmalkuda. Ngana Dubunku Satananka binal bajaku. Nyulu ngananin manubu-wundinka, ngananin mambarrinka buyunmanka.

Ngayu milka-bujarman townbu Troas.

¹² Ngayu jakalbaku dungan townbu Troas, kuku ngulkurr Jesus Christanka balkanka. Majangka Godungku bama yinyaymba yanday-bungan, nyungu kuku nyajinka, nyungun wukurrinka. ¹³ Yamba ngayu wawu-buyunman, Titus kari warrmba-bunganya. Yinyaynka ngayu janandin goodby-bungan, dungan baja, bubungu Macedonia.

Nganjin Godundumunbu junkurrdy nyungu kuku balkal.

¹⁴ Ngana God thankim-bungada. Ngana Jesus Christanji kunamanya, nyulu ngananin ngulkurrduku kujilkuda. Yinyayanka ngana kari yinyilmal baja bamanka Godunku wawu kari. Nyulu

ngananda balkan bamanda wubulbuku kuku Jesusanka balkanka, bubungu yindu-yinduymbu. Nyulu wawu bama wubulku binalmanka Jesusanka. ¹⁵ Ngana bamanda wubulbuku Jesusanka balkal-balkan, bamanda Godundu dunganyamunku, bamanda bada-bada dunganyamunku. Yinya work Jesusangka ngananda dajin Godunku, God yinyaynka wawurr-wawurrmaniji. ¹⁶ Bama kanbal yinyaynka kukuku Jesusanka wawu. Jana wuljaljiku Godunji bundaykuda, wangkar-wangkar. Yamba kanbal yinyaynka kukuku wawu kari. Yinyaynka jana wulay, bada-bada bayanga walalkuda. Godungku ngananda yinya work dajin, bamanda nyungunku balkanka. Wanyangka yinya work balkal nyunguwunduku junkurrdu? Yamba-kari. Godungkuku ngananga junkurr dajil-dajil, nyungu work balkanka. ¹⁷ Godungku nganjinin yungan, nyungu kuku balkanka. Yinyaynka nganjin junkaynjaku balkal. Nyulu nganjinanka binal, nyulu nganjinin nyajil-nyajil. Nganjin Christanji kunamanya, nganjin nyungu work ngulkurrduku balkal-balkal. Nganjin yala yindu-yindu kari. Jana Godumu kuku balkal, money maninka. Nganjinalu kari. Nganjin nyungu kuku balkal, nyulu nganjinin yunganya.

3

Kuku jirakal.

¹ Yurra nguba wadu-wadu balkal, “Jana Paul bulmbuymal.” Kari. Nganjin yala kari.

Kanbal bama yurranda kaday, letterji maja-majandamun. Maja-majangka kabanba balkal, “Yanyu bama ngulkurr, ngulkurrku workmaniji Godunku.” Yamba nganjin kari kabanjiku kaday, nganjin maja-majanda kari babaji kaban balkanka nganjinanka. Nganjin yalarrku yurranda kari babaji kabanka. ² Kari. Yurra yala kaban nganjinanka. Yindu-yinduynju yurrarin nyajil, nyajil wawu dayirmanda. Jana binalda, yurra Jesus wukurri-wukurri, nganjin yurranda balkanya nyungunku. ³ Yurra yala kaban Jesus Christangka balkan, nganjin kuku Godundumun yurranda balkanya. God wuljaljiku juranku bundanday. Nyulu kari penmundu balkan, kari kabanba, kari jinalimunbu balkan. Kari. Nyulu bamandamunbu wawungu balkan, nyunguwundu Wawubu.

⁴ Nganjin yinya kuku munabuku balkan, Jesus Christangka nganjinin muna-bunganya. Nganjin God munabuku believeim-bungal, nyulu nyungu kuku kari bajaku walu-yindu-bungal. ⁵ Ngana kari bajaku Godumu work balkal nganawundu junkurrdu. Ngana binal kari nganaku Godumu work balkanka. Yamba Godungku ngananin binal-bungal. Nyuluku ngananga junkurr dajil, nyungu work ngulkurrduku balkanka. ⁶ Yuwu, nyulu ngananga junkurr dajinkuda, nyungu kuku jirakal balkanka. Yinya jirakal kuku walu-yindu kukuku Mosesangka ngadiku writeimbungan, Jew-warranda dajinda. Yinya kuku jirakal Godundumundu Wawubu bamanda dajin. Lawmundu mukuldu bamanda balkal junkayku bundarinka, yamba junkurr kari dajil,

junkayku bundarinka. Bama kariyirrku junkur-ri, law mukul wukurrinka. Yinyaynka bama wulaykuda, law kari wukurrinya. Yamba Godundumundu Wawubu bama juran-bungal. Nyulu bamanga junkurr dajil kuku jirakal wukurrinka. Yinyaynka bama wuljaljiku juranku bunday Godunji.

⁷ Godungku ngadiku law mukul jinalimunbu balkan, Mosesanda dajin. God dayirr bajaku. Godungku Mosesanda law dajil-dajin, Mosesamu walu dayirroman Godundumun. Yinyamun Mosesangka yinya law dajin Jew-warranda. Dayirr-dayirr bubanmalman, yamba jana nyungun still can't kunkun-bungan, walu dayirr bajaku. Mosesangka yinya law dajin walu-dayirrdaku. Yamba jana junkurri kari, wukurrinka. Yinyaynka jana wularinkuda. ⁸⁻⁹ Yuwu, yinya mukul kuku ngulkurr. Yamba bama binal kari ngulkurrduku wukurrinka. Yinyaynka jana wularinkuda. Kari. Godumu jirakal kuku ngulkurr bajaku. Kaki bama nyuluku Godundu dajiji, Godungku nyungu Wawu yinyayanda bamanda yungal, walanka. Nyulu yinyayandamunbu bamanga wawu dayirr-bungalkuda, juran-bungalkuda. Godumu kuku jirakal ngulkurr bajaku kukuku mukulku. ¹⁰ Yinya kuku mukul ngulkurrkuda. Yamba Godungku kuku jirakal ngulkurr bajaku dajin bamanda. Yinya yala kuku mukul yambakariman, kuku jirakal ngulkurr bajaku. ¹¹ Godungku bamanda law mukul dajin bubanku, kari wuljaljiku. Yinya law mukul ngulkurr ngadimunku. Yamba Godungku kuku

jirakal dajin bamanga wuljay-wuljaynkaku. Kaki bamangka kuku jirakal wukuril, jana wuljaljiku juranku bunday Godunji. Kari buban nyungunji bunday. Wuljaljiku. Yinyaynka kuku jirakal ngulkurr bajaku kukuku mukulku.

¹² Godungku yinya kuku jirakal dajin, nyungu bama wuljaljiku nyungunji bundanka. Yinyaynka ngana munamalkuda, nyungu kuku balkanka. ¹³ Ngadiku Mosesamu walu dayirrman, dayirr bajaku, God nyungunji balkawanya. Yinyamun Moses walu nandajin kambibu, Jew-warrangka kari dayirr nyajinka bubanmanya. Yamba ngana yala Moses kari. Ngana Godumu kuku kari kiraynjaku kujil. Kari. Ngana Godumu kuku mumbarabuku balkal, bamangka ngulkurrduku nyajinka, ngulkurrku binalmanka. ¹⁴⁻¹⁵ Yinyarrin Jew-warra ngadimunku dukul-dandi, yala milka nandajin, God wawu kari kuku nyajinka. Jew-warra nyikumun yalarrku dukul-dandi. Jana law mukul readim-bungal, law Mosesangka dajin, yamba jana yala milka nandaji, kari ngulkurrku binalmanka. Jana yala kambibu milka nandaji. Yamba Jesusangkaku yala yinya kambi walngal, nyulu nyungu kuku ngulkurrduku milkanga-bunganka. Kaki bama Jesusanji kunamal, Jesusangka nyungu kuku milkanga-bungal. ¹⁶ Kaki bama buyun-buyunmun Godundu jurrkiji, nyulu milka walngajida, Godungku nyungu kuku ngulkurrduku walay-maninka. ¹⁷ Ngayu Godundumunku Wawuku balkan-balkal. Nyulu nganawunmun wawumun buyun-buyun kidal. Yinyamundu nyulu Dubu kangal,

buyundu ngananin kajanji. ¹⁸ Ngana wubulku binal, Godumu kuku milkanga walanya. Ngana milka kari nandajin. Kari. Ngana Jesusanka binalda. Godumu Wawu, Godumu kuku milkanga walan, nganawunbu wawungu walan, ngananin walu-yindu-bungan, jirakal-bungan. Nyungu Wawu nganawunbu wawungu walanya, dayirr-bungan. Yinyaynka ngana junkaymalmal, ngulkurrmalmal, yala God.

4

Nganjin Godumu work kari bawal.

¹ God manun-manun nganjinanka. Yinyaynka nyulu nganjinanga work dajin, nyungu kuku balkanka bamanda yindu-yinduymbu. Yinyaynka nganjin kari milka-bujarmal, kari baja-burray, nyungu kuku balkanka. ² Kanbal bama kirayku buyunmal, kanbalda kari nyajinka. Yamba nganjin yala kari. Nganjin bama kari manubu-wundil, kuku jurril kari dajil, kari jurril-bungal. Nganjin Godumu kuku kari walu-yindu-bungal. Godungku nganjinin nyajin-nyajinya, nyulu binal nganjin nyungu kuku manubajabuku balkal; nyulu binal nganjin bama mumbarabuku binal-bungal, jana mumbarku binalmanka. Nyulu binal nganjin junkayku bundanday. Bamangka nganjinin nyajil, binalda nganjin junkayku bundandaykuda. ³ Yamba kanbal binal kari Godundumunku kukuku nganjin balkan. Jana binal kari, jana Godunku wawu-karimanya. Yinyaynka jana bada-bada bayanga dungan-dungay. ⁴ Dubu jananga maja, nyulu buyun bajaku. Dubungku janandin

nyandin God believeim-bunganka. Yinya yala Dubungku jananga milka nandan, Godumu kuku kari walanka. Yinya yala Dubungku jananin nguwal-nguwalbu kujin-kujil, nyulu light Godundumun kukumun kanbin-kanbinya, jana Godunku kari binalmanka. Yinya kuku Jesus Christanka. Nyulu dayirr yala God, bula yala-karrajiku. ⁵ Nganjin Jesus Christanka balkal, yurra nyungun maja-bunganka, nyunguninku wukurrinka. Nganjin yurranda kari balkan nganjinin wukurrinka. Nganjinin kari. Jesusku wukurrika. Nganjin yala yurranga workingmen, yurrarin helpim-bunganka Jesus wukurrinka. ⁶ Godungku ngananin binalbungan Jesus Christanka. Ngadiku bubu nguwal-nguwaluku, Godungku light kariku balkan. Yinyamun Godungkuku yalaman, “Lightmundu bubu balbada, nguwal-nguwal kangakuda.” Godungku ngananga dukurr balban, ngana binalmanka Jesus Christanka. Kaki ngana Jesus Christanka binal, ngana binal God dayirr bajaku, ngulkurr bajaku.

⁷ Kaki ngana bulanka Godunku and Jesusanka binal, ngana yala junjuy-junjuy ngulkurr kujil-kujil dukurrbu. Yamba ngananga bangkarr weak-bala, junkurrji kari. Bamangka ngananin nyajil, yalamalda, “Jana Paul weak-bala, junkurrji kari. Yamba jana junkurr jirray manin Godundumun. Jana nyunguwunduku junkurrduku nyungu kuku balkal-balkal.” Ngana yinamundu milbil Godungkuku ngananga junkurr dajinya. ⁸ Bamangka nganjinanga kuli dajil baja, kuli dajil baja, yamba nganjin Godku

still wukurrin-wukurrilku. Nganjin sometimes binal kari, wanjarrmanka baja? Yamba ngana God kari bawal. ⁹ Bamangka nganjinin yarkinkaku kuninka, yamba Godungku nganjinin kari bawan. Jana nganjinin warrngkaymaninya, balu yarkinkaku kuninya. Kari. Godungku nganjinin ngulkurrduku kujinya, nganjinin kari wulanya. Nyulu nganjinin juranbunganya. ¹⁰ Jana ngadiku Jesus warrngkaymanin, yarkinkaku kunin. Jana yalarrku nganjinin warrngkaymanin-manin, nganjinin yarkinkaku kuninka. Yamba Jesus juranman baja yarkinmun. Nganjinanga wawu yalarrku juranman baja. Yinyaynka bamangka nganjinin nyajil nyunguwundu junkurrdu juranku bundanya. ¹¹ Ngana Jesusamukuda bama. Yinyaynka jana ngananin yarkinkaku kuninka. Yinyamun bamangka ngananin nyajil bundandanya kunamanya Jesusanji. ¹² Nganjin Jesusanka balkanya, jana nganjinin yarkinkaku kuninka. Yamba yurra wuljaljiku juranku bunday wangkar-wangkar heavenba, nganjin yuranda Jesusanka balkanya.

¹³ Bamangka ngadiku Godundumunbu kabanba balkan,

“Ngayu God believeim-bungan, kari warmbin.

Yinyaynka ngayu nyungunku balkalkuda.”

Nganjin believeim-bungal yala yinyangka dingkarangka Godundumunbu kabanba balkan. Nganjin Jesusanka balkal, nyungun believeim-bunganya. ¹⁴ Godungku Maja

Jesus yarkinmun juran-bungan. Yinyaynka nganjin binal nyulu yalarrku nganjinin

yarkinmun juran-bungal. Nyulu nyunguwunbu bubungu wundilda, nganjinin, yurranin, ngana nyungunji wuljaljiku bundanka. ¹⁵ Yuwu, jana nganjinanda kuli dajinkuda. Yalada. Nganjin yurrananda balkan Jesusanka, yurra nyungundu mambarrijinka. Godumu bama wubulmalmal, jana kuku nyungunku nyajinya, nyungundu mambarrijinya. Jana nyungundu mambarriji, nyulu jananka manun-manunmanya. Jana nyungun thankim-bungalda, buyay-manilda.

Ngana wangkar-wangkarinka, bubuku kari.

¹⁶ Yala, nganjin kari baja-burray, kari milka-bujarmal kulika. Nganjinanga bangkarr buyun-malkuda, kulimun. Yamba nganjinanga wawu munamalkuda, Godungku warngku yindu-yindu junkurrji-bunganya. ¹⁷ Jana nganjinanga kuli dajil-dajilkuda, yamba yinya kuli juma kunbay. Yinyaynka kulika Godungku juma nganjinin wuljaljiku wawurr-wawurr-bungalarrkuda nyunguwunbu bubungu. Ngana wawurr-wawurrmalkuda, yinya jarra yalbay kulika. ¹⁸ Yinyaynka nganjin milkanga Jesusanjiku bunday, kari milkanga kulijiku bunday. Bamangka junjuy-junjuy bubungu miyilda nyajil, yamba yinyarrin junjuy-junjuy juma kunbaykuda, kari wuljaljiku bunday. Bamangka kariku miyilda nyajin, God, nyungu bubu. Yamba nyulu, nyungu bubu wuljaljiku bunday, kari bajaku kunbay. Nganjin yinya milkanga kujil, kari junjuy-junjuy bubungu.

5

Kaki ngana wulay, Godungku ngananga bangkarr jirakal dajil.

¹ Kaki ngana wulay, ngana binal Godungku ngananga bangkarr jirakal dajilkuda. Ngananga bangkarr nyiku yala bayan bamangka jinbaldaku ngaral kabaka. Yinya bayan juma daraykuda. Ngananga bangkarr yalarrku buyunmal, mukulmal, wulaykuda. Yamba Godungku ngananga bangkarr jirakal balkal, dajilkuda wangkar-wangkar heavenba, ngana bangkarrjiku jirakalmunjiku wuljaljiku bundanka. ² Ngana milka-bujarda. Ngana wangkar-wangkar heavenba dunganka, Godungku nganawunbu wawungu bangkarr jirakal didanka. ³ Kaki ngana wulay, ngana bangkarrjiku bundayda. Godungku nganawunbu wawungu bangkarr jirakal didalkuda. ⁴ Ngana yalaymba bubungu bangkarrji buyunji bundanday, ngana warrngkay kulika. Ngana wawu kari yanyu bangkarr bawanka, yamba ngana wawu jirray Godungku ngananda bangkarr jirakal didanka. Ngana bubungu buban juranku bunday, wulaykuda. Yamba ngana bangkarrji jirakalji wuljaljiku juranku bunday, jiringa. ⁵ Godungkuku ngananin yanday-bungan, bangkarr jirakal maninka. Nyulu ngananda nyungu Wawu yungan, ngana binalmanka nyungu kuku manubajakuda.

⁶ Yinyaynka ngana munaku bunday. Ngana bubungu bangkarrjiku yinyaynjiku bundanday,

ngana binal ngana kari bundanday Majandamunbu Jesusandamunbu bubungu. ⁷ Ngana God kariku miyilda nyajin. Yamba ngana nyungun believeim-bungalkuda, wukurilkuda, kari warmbil. ⁸ Ngana munaku bunday, yinyil kari. Ngana wawu yanyu bangkarr bawanka, Majanda dunganka, nyungunji bundanka, wuljaljiku. ⁹ Kari. Ngana wawu jirray Maja wawurrwawurr-bunganka. Ngana nguba wangkar-wangkar heavenba, nguba yalaymba bubungu. Yalada. Ngana wawu jirray nyungun wawurrwawurr-bunganka yiringkurrku. ¹⁰ Ngana must junkayku bunday, nyulu ngananka wawurrwawurrmanijinka. Wanyurrinku? Ngana bama wubulku juma jakalba Jesus Christanda janaykuda, courtcasemunku. Nyulu ngananda nyubun-nyubunyundu dajil. Nyulu ngulkurr dajil bamanda bubungu junkayku bundan. Nyulu buyun dajil bamanda bubungu buyunku bundan.

God wawu jawun-jawunku bundanka bamanji.

¹¹ Ngana binal ngana juma jakalba Majanda janay, courtcasemunku. Yinyaynka ngana bamanda balkal, Majanda mambarrijinka. God ngananka binalkuda. Nyulu nganandamunbu wawungu, dukurrbu nyajilkuda. Ngayu wawu yurra yalarrku ngaykunku binal. ¹² Nganjin kari nganjinankaku balkan, bulmbuymanka. Kari. Nganjin balkan, yurra bamanda manubajabuku balkanka nganjin junkayku bundanday. Nganjin wawu yurra nganjinanka manubajabuku

balkanka bamanda bulmbuyundu. Jana wadu-wadu, balu nyulu Godungku bamanga wawu or dukurr kari nyajil-nyajil, balu bangkarrku nyajil-nyajil. ¹³ Kanbalda bamangka balkal nganjin kiru-karikuda, nganjin bamanda wuljaljiku balkanya Godundu jurrkijinka. Yalada, nganjin yalaku balkal, nyungu work balkanka. Yamba kanbalda balkan nganjin kari kiru-kari. Yalada. Nganjin ngulkurr yurranka, yurranda manubajabuku balkan Jesusanka, yurra nyungundu mambarrijinka. ¹⁴ Jesus Christ nganjnanka wawu jirray bajaku. Yinyaynka nganjin junkayku bunday, nyungun wukurril. Nganjin binal Jesus wulan bamanka wubulkuku. Nyulu bamanka wulan, bamanka wubulkuku. Yinya yala ngana nyungunji wulan, ngananga wawu kari wulanka baja. ¹⁵ Yuwu, nyulu bamanka wubulkukuda wulan, bamangka bubunguku nyungun maja-bunganka. Ngana kari nganaku nyajijika. Jesusku nyaka, nyungun wukurrika. Nyulu wulan, Godungku nyungun juran-bungan baja, ngananga wawu wuljaljiku juranku bundanka nyungunji.

¹⁶ Nganjin bamanga yamba-yamba or kambi karida nyajil, binalmanka nyulu nguba ngulkurr, nguba kari. Ngadiku nganjin Jesus Christ nyajin, nyulu bama yala nganjin. Yinyaynka nganjin nyungunku wawu-kariman. Yalaya yala nganjin binal kari nyulu Godumu kangkal, yamba nganjin nyungunkulu binalda, Godumu kangkalkuda. ¹⁷ Kaki bama Jesusanji kunamal, Godungku nyungun jirakal-bungal. Nyulu bamangka nyunguku way karida

wukurri baja, nyulu Jesusku wukurrida.
¹⁸ Godungkuku ngananin jirakal-bungan, nyulu Jesus Christ yunganya wulanka, buyun-buyun nganandamun kidanka. Ngana Godunku karikuda wawu-karimal, nyulu ngananin nyungu bama-bunganya, jawun-jawunku bundanka nyungunji. Nyulu ngananda work dajinda, ngana bamanda wubulbuku balkanka, nyungundu jurrkijinka, nyungunji jawunmanka.
¹⁹ Ngana yanyu kuku bamanda balkanka, “Godungku Jesus Christ yungan, bamanka wulanka, jananga buyun-buyun kidanka nyunguwundu mulabu. Yinyamundu Godungku bama nyungu jawun-bungan-bungal. Nyulu nganawunku buyun-buyunku milka-wulaykuda, kari milkanga kujil baja. Nyulu ngananda kuku dajinda, bamanda wubulbuku balkanka, Godundu jurrkijinka, jawunmanka nyungunji.”

²⁰ Godungku nganjinin yunganda, Jesus Christamu kuku balkanka. Yinya yala bula Godungku, Jesusangka bamanda balkal nganjinandamundu kukubu. Nganjin bamanda junkurr-murubuku balkal, “Karida Godundumun ngami-ngamimaka baja. Balu nyulu yurranin jirakal-bunga. Balu nyulu yurranin nyungu jawun-bunga, yurra nyungunji jawun-jawunku bundanka.”
²¹ Jesus Christ kari buyunman. Yamba Godungku nyungun yungan, nganawunku buyun-buyunku wulanka. Nyulu wulan, Godungku ngananga buyun-buyun wubulku nyungundu dajin. Yinyamundu nyulu yinyarrin buyun-buyun nganandamun kidankuda, kunbay-maninkuda. Yinyanka Go-

dungku ngananin ngulkurr-bungan, ngana Jesus Christanji kunamanya. Godungku Jesusamu ngulkurr dajin ngananda, ngana Jesus Christanji kunamanya.

6

¹ Nganjin Godunji munaku workmaniji, yur-randa junkurr-murubuku balkalda, “Junkayku bundaykuda, God wukurrikakuda. Nyulu yur-ranka wumbaku kari manun-manunman. Nyulu yurranin wumbabuku kari ngulkurrduku kujin. Nyulu ngulkurr yurrananda dajin. Yinya ngulkurr kari wasteim-bunga. Junkayku bunday.” ² Godungku nyunguwundu kukubu yalaman,

“Right time kadan yurranaka manun-manunmanka, ngayu yurranin nyajinkuda. Right timeda, ngayu yurranin juran-bungankuda.”

Nyakada. Godundu nyikuku milka-janay. Nyikuda nyulu yurranin juran-bunganka.

³ Nganjin junkayku bundanday, bamangka nganjinin nyajinka, ngulkurrkuda. Nganjin yinyamundu bama kari kanbil Godundu mambarrijinka. ⁴ Nganjin junkayku bunday, bamangka nganjinin nyajinka, Godumukuda workingman. Bamangka kuli dajil, nganjin munaku junkayku bunday. Nganjin trouble haveimbungal, nganjin still munaku junkayku bunday. ⁵ Bamangka kajaka nganjinin jururr-jururr yaykarrdaku kunin, jana kajaka nganjinin jailba mumban. Jana kajaka kuli-muruku murumarin, nganjinin kuninka. Nganjin kajaka kari

warngku wunan, work jirray. Nganjin kajaka mayi-kariku bundan. ⁶ Bamangka nganjinin nyajin junkayku bundandanya, jana binalda, nganjin Godumu workingman. Jana nganjinin nyajin junkayku bundandanya, jana binal nganjin Jesusandamunku waymunku binal bajaku. Jana nganjinin nyajin God kari bawanya, nyungunji munaku bundanya. Jana nganjinin nyajin bamanka manun-manunmanya. Godumu Wawu nganjinandamunbu wawungu. Yinyaynka nganjin yindu-yinduynku manubajaku wawu jirray. ⁷ Bamangka nganjinin nyajin bamanda manubajabukuku balkanya, nganjinin nyajin Godundumundu junkurrdu nyungu work balkanya. Bamangka nganjinin nyajil yalaku junkayku bundanya, jana binalda, nganjin Godumu work balkal-balkalkuda. Nganjin junkayku bundanya, nganjin Dubundu kari milka-janay. Nganjin God junkaynjaku wukurril, nganjin nyungu work ngulkurrduku balkalkuda. ⁸ Kanbalda balkal nganjin ngulkurr, nganjinanda milka-jananka. Kanbalda balkal nganjin buyun, wawu nganjinin murru-kaday-maninka. Kanbalda nganjinin buyay-manil, kanbalda binda-damal. Kanbalda yalamal, “Jana Paul jurril-bakakuda.” Yamba nganjin manubajabuku balkal. ⁹ Kanbalda yalamal, “Jana Paul wanju baja? Nganjin jananka binal kari.” Yamba bama wubulku nganjinanka binal. Kanbalda yalamal, “Jana wulaykuda.” Kari. Nyaka. Nganjin juranku. Kanbalda nganjinanga kuli dajin. Yamba jana nganjinin kari yarkinkaku kunin. ¹⁰ Nganjin sometimes milka-bujarmal, yamba nganjin still

wawu-ngulkurr, wuljaljiku wawurr-wawurrku bunday Godunku. Nganjinanga money yamba-kari, and yamba-yamba kari. Yamba nganjin nganjinku dajiji, yindu-yindu binal-bunganka Jesusanka. Nganjinanga yamba-yamba, and money yamba-karikuda, yamba Godungku nganjinanda wubulku dajin, nyungu kuku, nyungu bubu, wubulkuda.

¹¹ Yurra Corinth-warra, nyaka! Nganjin yur-ranka wawu jirray. Nganjin kuku kari kirayn-jaku kujin. Kari. Wubulkuku manubajabuku balkan. ¹² Nganjin yurranka wawu jirray, yamba yurra nganjinadamun jurrkijin, nganjinanka wawu kari. ¹³ Ngayu yurranda balkalda yala kangkalanda. Nganjin yurranka wawu jirray. Yurra yalarrku nganjinanka wawumaka.

Dubundumunbu bamanda kari milka-janay.

¹⁴ Kari kunamaka bamanji Godunku wawu kari. Bama ngulkurr can't wawumal bamanji buyunyunji. Godumu bama yala light; Dubumu bama yala nguwal-nguwal. Light, and nguwal-nguwal kari bajaku kunamal. Godumu bama, and Dubumu bama yalarrku kari bajaku kunamal. ¹⁵ Jesus Christ kari wawumal Dubunji. Godumu bama kari wawumal Dubundumunji bamanji. Bulanga dukurr walu-yindu. ¹⁶ Ngana Godundumunbu bayanba churchmunbu dungay, Godku buyay-maninka. Ngana yinyaymba ngurma idol kari buyay-manil. Godku. Ngana Godumu bama yala Godumu bayan. Nyungu Wawu nganandamunbu wawungu bundanday, ngananga bangkarr nyungukuda bayankuda.

Nyulu God wuljaljiku juranku bunday. Godumu kuku yalaku:

“Ngayu bundaykuda ngaykuwunbu bamandamunbu wawungu. Ngayu jananga Majakuda Godkuda, jana ngaykukuda bama.”

¹⁷ Majangka Godungku nyunguwunbu bamanda yalaman baja,

“Dungay bamandamun ngaykunku wawu kari, janandamun ngami-ngamimaka. Jananji kari buyunmaka. Buyun bawarrkukuda, ngaykundu kaday. Yurra ngaykukuda.

¹⁸ Ngayu yurrangakuda nganjan; yurra ngaykukuda kangkal-kangkal.”

Majangka Godungku yinya kuku balkan, nyulu junkurrji bajaku.

7

¹ Ngayku jawun-karra, Godungku ngananda yinya kuku dajin. Yinyaynka ngana buyun bawarrkukuda, junkayku bunday. Buyun bawa, bangkarr buyunmanji, wawu buyun-damajinji. Kari buyunmaka baja, kari wadu-wadubuku milkabu wukurrika baja. Ngana Godundu milka-jananya, ngana junkaymakarrkukuda.

Ngayu wawurr-wawurrmaniji.

² Yurra, nganjinanka wawumaka. Nganjin yurranin kari buyun-daman, kari milka-bakan buyunmanka, kari jurril-bungan. ³ Ngayu yurranin kari nyuyan-nyuyal. Kari. Ngayu yurranka wawu jirray. Ngayu nguba wulay, nguba juranku bunday, yamba ngayu

yurranka wawu jirray. Ngayu yurranka yinyaynka jakalbaku balkan. ⁴ Ngayu binal yurra Jesus wukurrilkuda. Kaki ngayu bamanji balkaway, ngayu jananda balkal yurranka. Ngayu wawurr-wawurrmaniji yurranka, wawu-ngulkurrda. Bamangka ngaykundu kuli jirray dajil, yamba ngayu still munaku bunday, wawurr-wawurrmanijiyarrkuda yurranka.

⁵ Nganjin bubungu Macedonia kadarin, yamba nganjin still kari wawu-ngulkurrman. Jana yinyaymba ngaykundu kuli dajin baja. Kanbal nganjinanka kuli-kadarin. Nganjin still yurranka wawu-buyunman. ⁶ Kari. Godungkuku bama wawu-ngulkurr-bungal. Nyulu nganjinin wawu-ngulkurr-bungan, Titus nganjinanda kadanya. ⁷ Nganjin wawurr-wawurrmanijin, nyulu kadanya. Yamba nganjin yalarrku wawurr-wawurrmanijin, nyulu nganjinanda balkanya yurranka, yurra junkayku bundandayda. Yurra nyungun wawu-ngulkurr-bungankuda. Nyulu nganjinanda balkan yurra nganya nyajinka baja, yurra milka-bujar buyun-buyunku, yurra ngaykunku ngulkurr balkal bamanda nganya binda-daman-damanyamunbu. Yinyaynka ngayu wawurr-wawurrmanijikuda.

⁸⁻⁹ Ngayu jakalbaku yurranda letter yungan, yurrarin murru-kanganka buyun-buyunku. Yurra yinya letter nyajin, milka-bujarmaynda. Ngayu buban milka-bujarmanda, letter yunganya. Yamba ngayu wawurr-wawurrmanijinda, yurra buyunmun jurrkijinya, milka-bujarmanya yinyaynka letterka. Yurra buyun-buyunku milka-bujarmanya, Godungku

yurranda junkurr dajin, buyun-buyunmun jurrkijinka nyungunduku, yurra junkayku bundarinka. Ngayu yurranin letterbu kari buyun-daman. Kari. Ngayu yurranin helpim-bungan, junkayku bundarinka. ¹⁰ Kaki bamangka buyun-damal, nyulu milka-bujarmal. Kaki nyulu Godundu junkurrku babaji, Godungku dajilkuda. Yinyangka bamangka Godundumundu junkurrdu buyun bawalkuda, Godungku nyungun juran-bungalkuda. Nyulu bama karida milka-bujar, wawurr-wawurrmanijkuda. Yamba nyulu nguba Godundu kari jurrkiji, nyungunku wawu kari. Nyulu milka-bujarkuda, yamba nyulu Godundu kari babaji, helpim-bunganka. Yinyaynka Godungku nyungun kari juran-bungal, yinya bama bada-bada bayanga dungaykuda. ¹¹ Kari. Kaki bama milka-bujarmal buyun-buyunku and Godundu jurrkiji, Godungku nyungun helpim-bungalkuda junkayku bundanka. God milkabu kuji, nyulu yurranin helpim-bunganya, yurra buyun-buyunku milka-bujarmanya. Nyulu yurranga junkurr dajin, yinya bama buyun bajaku murru-kanganka. Yurra mumbarmarinda, kari buyunmarinka baja. Yurra murru-kadarin, yinyayanka bamanka buyunyunku. Yurra yinyilmarin, Godungku yurranin punishim-bunganji. Yurra ngaykunji jawun-jawunmarinka baja. Yurra yinya bama jinbaldaku punishim-bunganka. Yurra God manubajabuku wukurrinkada. Yinyaynka ngayu yurranin kari nyuyal baja, yinyayanka bamanka buyunyunku.

¹² Ngayu yinya letter jakalbamunku yurranda yungan, yurrantin milka-bakanka yinyayanka bamanaka buyunyunku, yalarrku balkanka nyunguwunku nganjananka nyulu buyun-daman. Yamba God binal ngayu wawu jirray yinamundu letterbu yurranda balkanka, yurra mumbarku yurrankaku binalmanka, yurra nganjinanka wawu jirray.

¹³ Yinyaynka nganjin wawurr-wawurrmanijin, yurra buyunmun jurrkijinya. Yuwu, nganjin yurranka wawurr-wawurrmanijinkuda. Yalarrku Titusanka, nyulu yurranka wawurr-wawurrmanijinya. Nyulu yurrandamun kadan, yurranka karida milka-bujar. Kari. Wawurr-wawurrmanijinkuda. ¹⁴ Ngayu jakalbaku yurrantin buyay-manin, nyungundu yalaman, “Jana junkayku bundandayda.” Nyulu yurranda kadan, nyajin, binalman ngayu manubajabuku balkan. Yurra nganya kari murru-kaday-manin. Yurra junkayku bundandaykuda, yala ngayu nyungundu balkan. Nganjin wuljaljiku yurranda manubajabuku balkan. ¹⁵ Nyulu yurranda dungan, kuku dajinka. Yurra nyungun wawurr-wawurrduku kuku nyajinda, nyungundu milkajanan. Yinyaynka nyulu yurranka wawu jirray. ¹⁶ Ngayu binalkuda yurra God wawurr-wawurrduku wukurrinka. Ngayu yinyaynka wawurr-wawurrmanijikuda.

8

Ngana wawurr-wawurrku dajiwaka.

¹ Nganjinanga jawun-karra, nganjin yurranda kuku balkanka Godundumunku bamanka bubungu Macedonia. Godungku jananin ngulkurrduku kujin-kujil, jananda junkurr dajin, Godumu bama yindu-yindu helpim-bunganka. ² Bamangka jananda yarbarrka kuli jirray dajin, yamba jana God kari bawan. Jana money kari bajaku, yamba-yamba kari. Yamba jana wawurr-wawurrmaniji Jesusanka. Yinyaynka jana money yalbayku jawaynjaku yungan, Godundumunbu bamanda money-karinda bubungu Judea. ³ Ngayu manubajabuku balkal, jana jirraykuda dajin. Jana wawurr-wawurrduku dajin, money-kariman, jirray dajinya. ⁴ Jana nganjinanda yarbarrka babajin, “Balu nganjin money yunga Godundumunbu bamanda bubungu Judea.” ⁵ Nganjin balu nyajin jana buban dajinya. Kari. Jirray dajin. Jana firstku janaku Majanda Godundu dajijin, nyungun wukurrinka. Yinyamun jana binalman God wawu jana nganjinanda milka-jananka. Yinyaynka jana nganjinanda milka-jananda. Yinyamun jana yinya money dajin. ⁶ Nganjin jananka wawurr-wawurrmaniji, jana wawurr-wawurrduku money dajinya. Yinyaynka nganjin Titusanda babajin yurranda dunganka baja, yurranin helpim-bunganka money muru-bunganka, yurra manun-manunmanka yinyarrinyanka bamanka bubungu Judea. Nyulu jakalbaku yurranin helpim-bungan money muru-bunganka. Yinyaynka nganjin nyungun yunganka baja, nyulu yinya work kunbaymaninka. ⁷ Yurra junkayku bundandaykuda.

Yurra Godundu mambarrijin, nyungun manubajabuku believeim-bungal, kari warmbil, wukurrin-wukurrilkuda. Yurra nyunguwunku kukuku ngulkurrku binal, yindu-yindu ngulkurrduku binal-bungal. Yurra Godumu work wawurr-wawurrduku balkal. Yurra nganjinanka manubajaku wawu. Yinyaynka nganjin wawu yurra jawaymanka, money wawurr-wawurrduku dajinka, yinyarrinyanda money-karinda bubungu Judea.

⁸ Ngayu kari kuku dajil-dajil. Yamba ngayu yurranda yinyarrinyanka bamanka jawayanka balkan, yurra janandin wukurrinka, yalarrku money dajinka, milbinka yurra yindu-yinduynku manubajaku wawu. ⁹ Yurra binalkuda Jesus Christ ngananka wawu jirray, manun-manunman. Nyulu bubungu kadanjiku, nyulu maja bajaku heavenba. Yamba nyulu bamaman, money-kariku bundanka, ngana nyungunji wuljaljiku bundanka heavenba.

¹⁰ Ngayu yurranda balkalda yinyayanka mon-eyka. Yurra last yearku money wawurr-wawurrduku muru-bungan. Yamba yurra kari yungan. Muru-bunga baja, yungada. Yinya ngulkurr yurranka. ¹¹ Yinya work kunbay-manada. Yurra last yearku wawurr-wawurrku wawuman, yinya money muru-bunganka, yunganka. Wawurr-wawurrduku kunbay-manada. Buban kuji, mayika, minyaka. Jirrayku dayada. ¹² Bamanga nyubunyimba money nguba buban. Nyulu can't jirray dajil, money kari. Kaki nyulu buban wawurr-wawurrduku dajil, God nyungunku wawurr-wawurrmaniji. Bamanga

yinduymbu nguba money jirray. Kaki nyulu buban dajil, God nyungunku kari wawurr-wawurrmaniji. Kaki nyulu jirray wawurr-wawurrduku dajil, God nyungunku wawurr-wawurrmanijida.

¹³ Ngayu wawu kari yurra yinyarrinyanda bamanda money-karinda wubulku dajinka, wawu kari nyajinka yurrangan dakwuy-dakwuyku bundanya, money-karimanya. Yala kari. ¹⁴ Kari. Yurranga money jirrayda. Yurra kanbal money yungada, Godundumunbu bamanda money-karinda. Yurra juma nguba money-karimal, yinyarrinyanga money nguba jirrayda. Jana yinyarrinyangka bamangka yurranga money dajilda. Yinyamundu dajiwaka. ¹⁵ Godumu kuku yalaku:

“Bamangka nyubuninja mayi jirray mujan, yamba nyulu kari jumbunduku kujin. Yinduynju buban mujan. Yamba nyulu kari dakwuynjiku bundan.”

Bula murubuku mujan, nukan, yanjimankuda.

Kuku Titusanka, nyunguwunku jawunbulalanka.

¹⁶ Nganjin God thankim-bungal Titusanka. Godungku Titusanda milkanga-bungan, yurrantin wawurr-wawurrduku helpim-bunganka. Nganjin yalarrku yurrantin helpim-bunganka. ¹⁷ Titus wawu yurranda dunganka, helpim-bunganka. Yinyaynka nyulu wawurr-wawurrmanijin, nganjin nyungundu balkanya, yurranda dunganka. ¹⁸ Nganjin jawun yindu nyungunji yungal yurranda. Yinya bama Godumu kuku yirrkan

Godundumunbu bamanda yiringkurrku. Jana nyungundu milka-janay, nyungunku wawurr-wawurrmaniji. ¹⁹ Yuwu, nyulu ngulkurrkuda. Godundumundu bamangka nyungun bamban, nyulu nganjinanji dunganka, yinya money wundinka, bamanda money-karinda. Nganjin yinya money bamanda money-karinda da-jinka, jana God buyay-maninka, binalmanka ngana janani wawurr-wawurrduku helpim-bunganka.

²⁰ Nganjin mumbarmanka, yinya money ngulkurrduku wundinka. Bamangka yindu-yinduynju nganjinin nyuyanji, balkanji, “Yurra kanbal ngakin or kilban.” Yinyaynka nganjin yinya money mumberabuku wundil. ²¹ Godungku, bamangka yindu-yinduynju nganjinin nyajil yinya money wundinya. Yinyaynka nganjin mumberabuku wundinka, jana nganjinin kari nyuyanka.

²² Nganjin jawun yindu Titusanji yungal yurranda. Nganjin nyungundu yarbarrka babajin, nyulu wawurr-wawurrduku helpim-bunganda. Nyulu yinya kuku ngulkurr yurranka nyajinya, nyulu wawurr-wawurrmanijinda, yurrangan wawu jirray helpim-bungankada. ²³ Titus ngayku jawun, ngalin muruku workmaniji, yurrani helpim-bunganka. Ngayu nyungun yungan yurranda. Yamba yinya dingkar-bulal Godundumundu bamangka yalaymba bulanin yungan. Bula junkayku bundanya, nganjin Jesus Christ buyay-manil. ²⁴ Jananka wawurr-wawurrmaka, janani ngulkurrduku kuji. Godundumundu bamangka yinya kuku nyajil, bi-

nalmalda nganjin manubajabuku balkan yurra junkayku bundandaykuda.

9

Ngana Godumu bama yindu-yindu helpim-bunga.

¹ Ngayu wawu kari balkanka baja money muru-bunganka, dajinka Godundumunbu bamanga bubungu Judeanga. Yurra binalkuda.

² Ngayu binal yurra wawu janandin helpim-bunganka. Ngayu yurranin buyay-manin bamanda yaluy bubungu Macedonia. Ngayu yalaman, “Jana Godumu bama townbu Corinth, bubungu Achaia, jana yinyarrin last yearku readyman, money muru-bunganka, yunganka.” Macedonia-warrangka yinya nyajin, yinyaynka yalarrku dajinkada.

³ Ngayu janandin Titus yurranda yungan, yurranin helpim-bunganka money muru-bunganka. Ngayu Macedonia-warranda balkan yurra money muru-bunganka. Ngayu wawu kari jana balkanka, “Nyulu Paul jurrilman, jana money kari muru-bungan.”

⁴ Kanbal bama Macedoniamun nguba ngaykunji kaday yurranda. Ngayu yurranin buyay-manin jananda. Kaki yurra money kari muru-bungal, ngayu murru-kadayda yurranka. Yurra yalarrku murru-kadayda, money kari muru-bunganya.

⁵ Yinyaynka ngayu janandin Titus jakalba ngaykunku yungan, jana yurranin helpim-bunganka, muru-bunganka yinya money yurra promiseim-bungan. Kaki ngayu kaday, ngayu nyajinka yinya money readykuda. Bama

ngaykunji kaday, jana binalmalda ngayu yuranin kari mambarrin dajinka. Kari. Jana binalda yurra wawurr-wawurrduku dajin.

⁶ Kaki yurra Godundu dajinka, yanyu milkabu kuji. Bamangka nyubunyinja diburr gardenba nandal, diburr buban. Kaki bamangka diburr buban nandal, nyulu mayi buban manil. Yamba bamangka yinduynju diburr jirray nandal. Kaki bamangka diburr jirray nandal, nyulu mayi jirray bajaku manil. Yinya yala bamangka Godundu dajil-dajil. Kaki bamangka buban dajil, Godungku yalaku buban dajil baja. Kaki bamangka jirray dajil, Godungku yalaku jirray dajil baja. ⁷ Yurraku baja. Yurra daya, yurraku wawubu. Kanbalba kari milka-janay. Kaki yurra dajil, kari milka-bujarmaka yinyaynka moneyka. Yurra money wawurr-wawurrduku daya. God wawu jirray bamangka wawurr-wawurrduku dajil. ⁸ Wawurr-wawurrduku daya, God junkur-rji bajaku. Nyuluku ngananda jirray dajil, ngananga enoughkuda, ngana dajinka baja, yindu-yindu helpim-bunganka. ⁹ Godumu kuku yalaku:

“Bamangka ngulkurrdu jawaynjaku dajil bama-manda money-karinda. God yinyaynka kari milka-wulay.”

¹⁰ Godungkuku diburr dajil, nandanka. Nyuluku mayi dajil. Kaki yurra yinduymbu dajil, yinya yala yurra diburr nandal gardenba. Godungku jurrbu dakay-manil, jirray-bungal, mayi balkajinka. Yurra yinduymbu dajil, nyulu jirray yurranga dajil baja, yurra yindu-yinduymbu dajinka baja. ¹¹ Nyulu jirray yurranga dajil,

yurra jawaynjaku dajinka baja. Kaki nganjin money yurrandamun Judea-warramu dajil, jana God thankim-bungal, yurra jananda dajinya. ¹² Yurra Godundumunbu bamanga dajinya, jana kari dakwuyku bunday baja. Jana mayijiku, kambijiku bundayda. Jana God thankim-bungalda, buyay-manilda. ¹³ Yurra Godundumunbu bamanga dajinya, yurra bamanda milbil yurra Jesus Christ wukurrinya. Jana yinyaynka God buyay-manilda, yurra jawaynjaku dajinya jananga, yindu-yinduymbu. ¹⁴ Yinyaynka jana yurranka wawu jirray. God yurranka manun-manunman, yurranga junkurr dajinka, yurra jananga dajinya. Jana Godundu babajida yurranin helpim-bunganka baja. ¹⁵ Ngana God thankim-bunganka, nyulu nyungu kangkal wawurr-wawurrduku yunganya bamanka. Yinya kuku jarra ngulkurr bajaku moneyka jirraynka.

10

Ngayu yalaman, “Yurra bamanda kari milkanay nganya binda-damanya.”

¹ Kanbalda yalaman, “Paul yaluy bundandan, nyulu yinyiljiku bundan, jankaku bundan, kari majaku bundan. Yamba nyulu yalaymun dungan, nyulu munamanda, ngananka majamanda. Nyulu ngananin letterbu murrukangankuda.” Jana ngaykunku yalaku balkalbalkal. Jesus Christ jankaku bundan, manunmanunman. Ngayu nyungun wukurrinka, wawu kari yurranda kuli-murubuku balkanka.

² Ngayu yurranda babajinka jananda kari milka-jananka. Nganya kari mambarrika yurranin murru-kanganka. Kaki ngayu yurranda kaday, ngayu murru-kangalkuda bama nganya nyuyan buyunmanya. Yinyarrinyangka balkal ngayu yala Dubumu bama. Jana balkal Jesusangka nganya kari yungan, nyungu work balkanka. Yamba jana jurrilmalmal. ³ Nganjin bubungukuda, yamba nganjin kari bubuk. Kari. Nganjin wangkar-wangkarinka. Yinyaynka nganjin Dubunji fightmaniji, buyun-buyun kanganka, Dubungku bama kari kujinka. ⁴ Nganjin Godundumundu junkurrdu fightmaniji. Godungkuku nganjinanga junkurr dajil, nyungu kuku junkaynjaku balkanka, bama Dubundumun jurrkijinka Godundu. Nganjin kariyirru junkurrji, jananda balkanka. Kari. Godungkuku nganjinanga junkurr dajil. ⁵ Nyulu nganjinda junkurr dajil, nganjin bamanda milbinka Godumuku kuku junkay, bamanga kuku jarra yala. Kanbal bama bulmbuy, balu God kari needim-bungal, kanbal wawu kari Godunku binalmanka. Kanbalda Godundumunku kukuku wadu-wadubuku binal-bungal. Nganjin yinyarrin Godundumundu junkurrdu binal-bungal yinya kuku buyunkuda, Dubundumun. Nganjin Godundumundu junkurrdu Jesus Christ yinyarrinyanda milkanga-bungal, jana nyungundu mambarrijinka. Jana Godundumundu junkurrdu Jesusanjiku milkanga bundayda, nyungun wukurrilda. ⁶ Yurra Godundu milka-janaykuda, nyungun kari bawal. Yamba kanbal nguba kari Godunduku jurrkiji baja. Kaki ngayu kaday,

ngayu yinyarrin ngami-ngami-bungal yurran-damun, jana kari murumarinka baja yurranji. Kaki jana Godunduku jurrkiji baja, balu murumarika baja yurranji.

⁷ Mumbarabuku milkabu wukurrika. Nyubun-yinja nguba yalamal, “Ngayu binalkuda, Jesus Christangka nganya yungan, nyungu kuku balkanka.” Yalada. Nyulu must milkabu kuji Jesus Christangka yalarrku nganya yungan. ⁸ Yurra nguba balkal, “Paul bulmbuy, Majangka nyungun yunganya.” Yamba ngayu kari murru-kaday. Majangka nganya yungankuda, ngayku junkurr dajinkuda, yurranin junkurrjibunganka nyunguwundu kukubu. Nyulu nganya kari yungan yurranin buyun-damanka, ngami-ngami-bunganka. Kari. Nyulu nganya yungan, yurranin nyunguwunku kukuku binalbunganka, yurra junkurr-janarinka Dubunku, junkayku bundarinka. ⁹⁻¹⁰ Kanbalda yalamal, “Paulungku letter yungan, ngana yinyilmanka. Nyulu ngananin letterbu junkurr-murubuku murru-kangal. Yamba nyulu ngananji bundanday, nyulu walu-yindumal. Nyulu narra-karimal, jankamal, ngananda kari ngulkurrduku balkal.” Jana yalaku balkal, yamba jana wadu-wadu. ¹¹ Jana binalmaka nganjin yurranji bundanday, ngayu kuku yalakubi balkal yala ngayu kuku kabanba balkan.

¹² Kanbal jana-karrajiku balkaway, “Ngana ngulkurrkuda. Kanbal yala kari, ngulkurr kari yala ngana. Kanbalda must balka yala ngana, junkayku bundanka.” Jana yalaku yalamal, yamba jana wadu-wadu, binal kari ba-

jaku. Ngayu jananin kari wukurril, ngayu yala kari jana. ¹³ Jana bulmbuy bajaku, yamba nganjin yala kari. Godungku nganjinanga work dajin, nganjinin yungan, nyungu kuku balkanka. Nganjin yindu work kari balkal, nganjin balkal workku Godungku nganjinanda dajin. Yinyaynka nganjin yurranda kadarin, Godumu kuku yalarrku yurranda balkanka, Godungku nganjinin yunganya. Yinyaynka ngayu wawurr-wawurrmaniji. ¹⁴ Godungku yinya work nganjinanda dajinya, nganjin yurranda kadarin, balkan Godumu work nyulu nganjinanda dajin. Nganjin jakalbamunku yurranda kuku ngulkurr balkan Jesusanka. Godungku yinya work nganjinanda dajin. ¹⁵⁻¹⁶ Kaki yinduynju Godumu work balkal, nganjin kari balkal, “Nganjinku yinya work balkan, yinduynju kari.” Nganjin kari yalaku jurrilmal. Yamba Godungku nganjinin yurranda yungan. Nganjin waitmalmal yurra junkurrjimanyamunku, Jesus ngulkurrduku wukurrinka. Yinyamun nganjin kala-kalbay dungayda, bubungu yindu-yinduymbu, Godumu kuku balkanka yinyaymba Godungku nganjinin yungal. Nganjin kari dungay bubungu yinyaymba Godungku yindu yungan, nyungu kuku balkanka. Kari. Nganjin dungay bamanda Godunku binal kari, jana kuku nyungunku kari nyajinya.

¹⁷ Godumu kuku yalaku:

“Bamangka Godku buyay-mana. Bamaku nguba bulmbuymanka. Kari. Godku buyay-mana.”

18 Bamangka nguba balkal, “Ngayu junkayku bunday, ngulkurr bajaku.” Kari. Nyulu kari bulmbuymaka. Kari. Kaki Maja God bamanka wawurr-wawurmal, nyulu yinya bama buyay-manil.

11

Ngayu yala kari yinyarryangka yurrantin wadu-wadubuku binal-bungan.

¹ Nganya nyaka. Ngayu kiru-karibuku balkalda, yala yinyarryangka yindu-yindunju. Ngayu yalaku balkal, yurra ngaykunku mumbarku binalmanka. Ngayu wawu yurra ngaykundu milka-jananka. ² Ngayu yurranka wawu jirray yala God. Yurra yala maral dingkaranka binal kariku. Ngayu yurrantin mambarrinka Jesus Christandaku, yurra nyungunjiku kunamanka. Ngayu wawu yurra Jesusku wukurrinka. ³ Ngayu milka-bujarmaynda yurranka. Jana jurril-bakangka yurrantin manubu-wundinji yala jarbangka ngadiku Eve manubu-wundin, jurril-bunganya. Jana kuku jurril yurranda milkanga-bunganka. Ngayu milka-bujarman, yurra jananda milka-jananji, Jesus karida manubajabuku wukurrinji baja, nyungundumun jurrkijinji. ⁴ Bama nguba yurranda kaday, kuku jurril dajil Jesusanka. Jana yala kari nganjin Jesusanka kukuku manubajaka binal-bungal-bungal. Yamba yurra janandaku milka-janay. Jana yurrantin wadu-wadubuku binal-bungal Godundumunku Wawuku, nyunguwunku kukuku jana kuku jurril dajil. Nganjin yurrantin kukuku

manubajaka binal-bungan, yamba yurra janandaku milka-janjanay, nganjinanda kari.

⁵ Yuwu, yurra jananda milka-janay, jana balu nyajil jana jirray bajaku, balu nyajil Godungku yunganya. Kari. Jana kari jarra jirray ngaykunku. ⁶ Kanbalda yalamal, “Paul malakuku kari.” Yamba ngayu binal bajaku Godundumunku kukuku. Yurra yinyaynka binal, ngayu yurranin yarbarrka mumbarabuku binal-bunganya.

⁷ Ngayu yurranin Godundumunku kukuku binal-bungal-bungan, ngayu yurranda kari babajin moneyka, mayika. Ngayu wawu yurra Godundumunbu kukungu milka-jananka, nyungundu dajijinka. Ngayu yinyaynka yurranda moneyka kari babajin. Yinyaynka ngayu moneyka workmanijin, yurranda kari babajinka moneyka. Yurra nguba balu nyajin ngayu waduwadu, moneyka kari babajinya. ⁸ Ngayu yurranin binal-bungal-bungan, Godundumundu bamangka bubumun yindu-yindumun ngaykundu money yungan. Ngayu janandamun money manin, yurranin helpim-bunganka. ⁹ Ngayu yurranin binal-bungal-bungan, ngayu moneykariman. Yamba ngayu yurranda moneyka kari babajin. Kari. Godumu bama bubumun Macedoniamun kadarin, ngayku dajin, money, mayi. Ngayu yurranda moneyka kari babajin. Ngayu yalarrku juma kari babaji. ¹⁰ Jesus Christ manubajakuda. Ngayu nyungunji kunamanya, ngayu yanyu manubajabuku balkal. Ngayu bamanda bubukku Greecemunku balkal-balkal, ngayu moneyka kari babaji. ¹¹ Yinyaynka yurra

nguba balu nyajin ngayu yurranka wawu kari. Kari. God binal ngayu yurranka wawu jirray.

¹² Ngayu yurranda moneyka kari babaji. Yinyaynka jana yinyarrinyangka jurril-bakangka kari bulmbuynjuku balkal, “Paul yalarrku money yurrandamun manin, nganjin yala nyulu. Yurra yinyaynka nganjinanda yalarrku milka-janayda.” Jana kari yalaku balkal. ¹³ Jana yinyarrinyangka balkal Jesus Christangka jananin yungan. Yamba jana jurrilman. Jana bama manubu-wundil, Godumu work jurrildaku balkan-balkanya. Jesus Christangka jananin kari yungan. ¹⁴ Kari jiba-warri, jana bama manubu-wundinya. Dubu jananga maja, nyulu yalarrku bama manubu-wundil. Dubu jurrilmal, bamangka nyajil, balu nyulu ngulkurr. Nyulu bama manubu-wundinka, jana buyunmanka. Bamangka Dubu nyajil, balu nyulu ngulkurr bajaku. Yinyaynka jana nyungundu milka-janayda. Yamba nyulu angel buyun. Dubukuda, buyun bajaku. ¹⁵ Dubungku bama yalaku manubu-wundil. Nyungu bama yala nyulu, jana yalarrku bama manubu-wundil yala nyulu. Jana yalamal, “Nganjin yurranda kuku manubaja balkal.” Yamba jana jurrilmal. Jana juma jakalba Godundu janaykuda, courtcasemunbu. Godungku jananin punishim-bungalkuda, jana bama manubu-wundinya.

Jana Paul yarbarrka warrngkay-manin, Jesusangka nyungun yunganya, nyungu kuku balkanka.

16-17 Kari milkabu kuji, “Paul kiru-karikuda.” Yamba yurra nguba yinya milkabu nyajil. Yalada. Ngayu yurranda ngaykunkuku balkankada, ngaykundu milka-janay. Yinya kiru-kari, bulmbuymanka. Maja Jesus kari bulmbuyman. Nyulu wawu kari ngayu bulmbuymanka. Yamba ngayu must ngaykunkuku balka, yurra binalmanka jana jurril-bakangka ngaykunku kuku jurril dajinya. Yinyaynka ngayu yala kiru-karimal, yala bulmbuymal, jananin kuku maninka. ¹⁸ Jana janankaku ngulkurr balkanya, ngayu yalarrku ngaykunkuku ngulkurr balkalda. ¹⁹ Yurra balu dukul-ngulkurr bajaku, yamba yurra kiru-karinda wawurr-wawurrku milka-janay. ²⁰ Yurra milka-janay bamanda yurranka buyun. Jana yurranda yala majangka kuku dajil, yurra jananda milka-janay. Jana moneyka babaji, yurra dajilkuda. Jana yurranin jurril-bungal, yurra jananin believeim-bungalkuda. Jana bulmbuymal and yurranin walu kulbal, yurra jananda still milka-janay. ²¹ Yamba nganjin yala kari. Yinyaynka yurranda nguba wadu-wadu milkanga kadan, nguba yurra-karrajiku yalaman, “Nyulu Paul narra-kari bajaku, nyulu kari majaku bundanya. Nyulu murru-kadanyaku, narra-kari bundanya.”

Kari. Jana jurril-bakangka bulmbuynjuku balkan. Yinyaynka ngayu yalarrku bulmbuynjuku balkalda, yurra ngaykunkuku binalmanka. Ngayu kiru-karibuku balkal yala jana. ²² Jana bulmbuynjuku yalamal, “Nganjin kuku Hebrew balkal.” Yalada, ngayu yalarrku kuku He-

brew balkal. Jana yalamal, “Nganjin bama Jew bajaku.” Yalada, ngayu yalarrku bama Jew bajaku. Jana yalamal, “Nganjin Abrahamandamun kadan.” Yalada, ngayu yalarrku Abrahamandamun kadan. ²³ Jana nguba yalamal, “Nganjin workmaniji Jesus Christanka.” Yamba ngayu jarra ngulkurrku workmaniji, jananka. Ngayu kiru-karibuku yalaku balkal, yamba ngayu manubajabuku balkal. Ngayu Jesusanka yaykarrku workmaniji, yala kari jana. Ngayu Jesusanka workmanijinya, ngayu yarbar-rka jailba walan, yala jana kari. Kuli-bakangka yarbar-rka nganya wuybubu kulban, yarbar-rka nganya balu yarkinkaku kunin. Ngayu yala kari jana jurril-baka. Ngayu wawu kari yalaku bulmbuymanka, yamba ngayu must ngaykunkuku manubajabuku balka, yurra binalmanka ngayu manubajakuda. ²⁴ Jana Jew-warrangka nganya jururr-jururr wuybubu kulban bubungu 5-balanga. ²⁵ Soldier-soldierangka nganya jururr-jururr jukubu kunin bubungu kulurungu. Kuli-bakangka nganya jururr-jururr kuljibu kunin, ngayu balu wulan. Ngayu kulur times balu bujil-janjin, boat dumbarrijinya muyarabu, mulngkubu. Ngayu one time bananga walngkan-walngkan wujurrdurr, wungaraburr. ²⁶ Ngayu wuljaljiku bubungu yindu-yinduymbu dungan-dungay bamanda balkanka Jesusanka. Ngayu sometimes wawubajanga jalungkarrmunbu marajinka naka-naka dungan, balu bujil-janjin. Wurrmay-bakangka sometimes nganya kunin, money ngakinka. Bama wubulku ngaykunku wawu kari bajaku. Kan-

bal yinyarrin Jew-warra yala ngayu, kanbal Jew-warra kari. Jana wubulduku nganya yarkinkaku kuninka. Ngayu townbuda bundanday, bamangka yarbarra nganya yarkinkaku kuninka. Ngayu bubungu jirrbu-jirrbungu bundandan, ngayu yarbarra balu wulan, mayikariku, bana-kariku bundanya. Ngayu yarbarra balu wulan mulngkungu yalbaymba. Ngayu bamanda manubajabuku balkanya Jesusanka, yinyamun jurril-baka kadanya, bama waduwaduku binal-bunganya, bama kari mumbarku binal Jesusanka. ²⁷ Ngayu baja-burray bajaku, yamba ngayu still workmalmal Godunku. Ngayu yarbarra wujurrduur kari warngku wunanya workmunku. Ngayu yarbarra dakwuymanya, yarbarra wawu-wulanya, kari wawubalangajinya workmun. Ngayu yarbarra mayikariku bundanya, yarbarra kiwaynjiku bundanya kambiji bubanji. ²⁸ Yamba yinyaku baja kari. Ngayu warngku-yindu-yindu wawubuyunmal Godundumunku bamanka bubungu yindu-yinduymbu. Yinya yala ngayu junjuy kulngkul jarra-kulbal, wawu-buyunmanya. Ngayu wawu-buyunmal, jana God nguba manubajabuku wukuril, nguba kari. ²⁹ Godumu bama nyubun nguba yinyilmal, kari Godundumunjiku junkurrjiku bunday. Ngayu nyungunku jibabadi, nyungun helpim-bunganka, nyulu junkurrmaninka baja Godundumun. Kaki nyubun bama Dubundu milka-janay, ngayu milka-bujarmal, nyungunku badi.

³⁰ Ngayu wawu kari bulmbuymanka. Kari. Ngayu balkankada ngayu narra-kari bundan-

day. ³¹ God binal ngayu manubajabuku balkal-balkal, ngayu kari jurrilmalmal. Ngayu nyungun buyay-manil, nganjan Majamu Jesus Christamu. ³² Ngayu ngadiku townbu Damascus bundandan, maja nyubun yinyaymbabi bundandan. Nyulu workmanijin King Aretasanka. Wall yalbay yinyangkarr towndurr. Yinyangka majangka buliman-buliman gatemunbu yungan, nganya karrbanka. ³³ Kari. Ngaykuwundu jawun-karrangka nganya basketba-bungan, nganya karrabu bada-bada yungan basketmunji kank-aburr wallmundurr. Ngayu yinyamundu ngak-ijin, yinyayandamun majandamun.

12

Godungku nganya binal-bungan bijarrda.

¹ Ngaykunku buyun yalaku bulmbuyinjuku balkanka. Yamba ngayu must ngaykunkuku balka, yurra binalmanka. Ngayu balkalda bijarr Godungku ngaykundu yungan, nganya binal-bunganka. ² Ngayu Godundumunku baman-ka nyubunyinka binal. Godungku nyungun ngadiku heavenba wundin, 14-yearsku. Nyungu wawuku nguba dungan, nguba bangkarr yalar-rku dungan, ngayu yinyaynka binal kari. Godku yinyaynka binal. ³ Yamba ngayu binal Godungku nyungun wundinkuda, heavenba. Ngayu binal kari bangkarrka, nguba dungan, nguba wawu bangkarr-kariku dungan. Godku yinyaynka binal. ⁴ Nyulu heavenba kuku nyajin. Yamba Godungku nyungun kirin yinya kuku balkanka. Bamangka yinyayanka kari balka.

Godungkuku. ⁵ Ngayu yinyaynka bamanka wawurr-wawurrduku balkal. Ngayu wawu kari bulmbuymanka. Kari. Ngayu yurranda balkal ngayu narra-kari, junkurrji kari. ⁶ Ngayukuda bama yinya heavenba dungan. Ngayu kari kiru-kari. Yinya manubajakuda, jurril kari. Yamba ngayu wawu kari yinyaynka bulmbuymanka. Kaki bamangka ngaykunku kuku yinya nyajil, yinyarrinyanda milkanga kadANJI ngayu jirray bajaku, maja bajaku, Godungku ngaykundu heaven milbinya. Ngayu wawu kari yinya jananda milkanga kadanka. Ngayu wawu jana nganya nyajinka ngulkurr kuku balkanya. Yinyamunyulu jana ngaykunku binal.

⁷ God wawu kari ngayu bulmbuymanka yinyaynka bijarrka. Yinyaynka nyulu Dubu kari nyandin nganya kakaji-bunganka. Ngayu kakajiku bundanya, ngayu kari bulmbuymal bijarrka ngayu nyajin. Ngayu binalman, ngayu narra-kari, junkurrji kari. ⁸ Ngayu kulur times Majanda babajin nganya ngulkurr-bunganka. ⁹ Yamba nyulu ngaykundu kuku dajin, yalaman, “Kari. Ngayu yunun ngulkurrduku kujil-kujil, yununji bundanday. Yinya yalakuda. Kaki yundu junkurrji kari, yundu binalda, ngayuku junkurrji bajaku. Yundu ngaykuwunjida junkurrjida munamalda.” Ngayu wawurr-wawurrmanijida, ngayu junkurrji kari. Yinyaynka ngayu nyunguwunjiku junkurrjiku bunday. ¹⁰ Ngayu junkurrji kari, yamba ngayu wawurr-wawurrmaniji, ngayu Jesus wukurrinya. Bamangka yarbarrka nganya yajarril, yarbarrka ngayku kuli dajil. Ngayu

yarbarrka bambaymal, yarbarrka ngayu mayi-kariku bunday. Ngayu yarbarrka trouble jirray haveim-bungal. Yamba ngayu wawurr-wawurrmaniji, ngayu Jesus wukurrinya. Ngayu junkurrji kari, yamba ngayu junkurr manil Godundumun.

Ngayu yurranda kadanka, yurrarin helpim-bunganka.

¹¹ Ngayu ngaykunkuku balkan, yinya yala kiru-karibuku balkal-balkal. Yamba yurra nganya mambarrin ngaykunkuku balkanka. Yurra ngaykunku ngulkurr balkanyaku, ngayu ngaykunkuku kari balkanyaku. Ngayu maja kari, buban. Yamba ngayu jarra buban kari jananka yinyarrinyanka jurril-bakanka. Jana jurrildaku balkan Jesusangka jananin yungan. ¹² Yurra binal Jesusangkaku nganya yurranda yungan, nyungu kuku balkanka. Yurra yinyaynka binal, yurra nganya nyajinya junjuy-junjuy miracle yalbay balkanya Godundumundu junkur-ru. Bamangka ngayku kuli dajin, yamba ngayu yinya work kari bawan. Ngayu junkurr-janan, Godumu work balkanka. ¹³ Nganjin yurrarin ngulkurrduku binal-bungan, yala nganjin bama kanbal binal-bungan bubungu yindu-yinduymbu. Kari. Ngayu yurranda moneyka kari babajin. Yurranda nguba milkanga kadan, “Jana Paulungku ngananda yalarrku moneyka babajinyaku.” Kaki yurranda milkanga kaday ngayu yinyamundu yurranka buyunman, milka-wulayda yinyaynka buyunku. Jawun-jawunmaka baja ngaykunji.

¹⁴ Ngayu yurranda jambul times kadan. Ngayu readyda, yurranda kadanka baja. Ngayu kari kaday moneyka. Ngayu wawu kari yurra ngaykundu money dajinka. Kari. Ngayu wawu yurra yurraku Godundu dajijinka, nyungun manubajabuku wukurrinka. Kaykay-kaykayangka kari ngamumu and nganjanamu mayi dajil. Kari. Ngamungku and nganjanangka kaykay-kaykayamukulu mayi dajil. Yurra yala ngayku kangkal-kangkal. Ngayu yurranin binal-bungal, yurranda dajil. Yurra ngaykundu kari dajil. ¹⁵ Ngayu yurranda money wubulku, yamba-yamba wubulku wawurr-wawurrduku dajil, yurranin helpim-bunganka. Ngayu wawurr-wawurrku yaykarrku workmaniji, yurranin helpim-bunganka. Ngayu yurranka wawu jirray bajaku. Yurra wanyurrinku baja ngaykunku bubanku wawu?

¹⁶ Yurra binalkuda ngayu yurranda moneyka kari babajin. Yamba kanbalda nguba wadu-wadubuku balkal ngayu yurranin manubuwundin, jurril-bunganya. ¹⁷ Ngayu wanjarr yurranin jurril-bungan? Yamba-karibi! Ngayu jananin kukuji yungankuda. Yurra nguba balu nyajin ngayu jananin yunganya, yurranin jurril-bunganka. Yamba-karibi! ¹⁸ Ngayu Titusanda babajin yurranda dunganka, ngayu yalar-rku jawun yindu nyungunji yungan. Yurra nguba balu nyajin Titusangka yurranin jurril-bunganya. Yamba-karibi! Titus yala ngayu, ngalin yala-karrajiku milkabu wukurril, yala-karrajiku bunday.

¹⁹ Kanbalda nguba yalamal, “Ngananda milka-

nga kadanya Paul buyun, yinyaynka nyulu ngulkurr nyungunkuku balkal. Nyulu wawu ngana nyungun ngulkurrku bambanka baja.” Kari. Yurraku nganya kari judgeim-bungal. Kari. Godungkuku nganya nyajin-nyajil. Yinyaynka ngayu yinyamundu yurranda balkan, ngayu Jesus Christanji kunamanya. Ngayku jawun-karra, ngayu yinya yurranda balkan, yurrantin helpim-bunganka. ²⁰ Ngayu yurranka milka-bujarman. Kaki ngayu yurranda kaday, ngayu nguba yurrantin nyajil Jesus kari ngulkurrduku wukurrinya, yala kari ngayu yurranda balkan. Kaki yurra yalaku bunday, ngayu kari wawurr-wawurrmaniji yurranka. Kaki yurra yalaku bunday, ngayu yurrantin must murru-kanga buyun-buyunku. Kaki ngayu yurrantin murru-kangal, yurra ngaykunku kari wawurr-wawurrmaniji. Yurra nguba kurru-jindaway, nguba ngura-nyajaway, nguba kulijiku bunday, nguba jaway-kariku bunday. Yurra nguba buyun balkaway, nguba binda-damaway. Yurra nguba bulm-buyuku bunday, nguba ngami-ngamiku bunday, kari jawun-jawunku bunday. ²¹ Ngayu yurranda kadanka baja, yinyaynka ngayu milka-bujarman. Kaki yurra kanbal buyunku bundanday, yurra nganya murru-kaday-manil Godundumunbu miyilba. Ngayu yurranka badida, yurra buyunku bundanya, buyun kari bawanya. Yurra ngadiku kalngarman, kaya-kayanguyman. Yurra nguba yinya buyun kariku bawan.

Ngayu Godundumundu junkurru yurranda balkal.

¹ Ngayu yurranda jambul times kadaynda. Ngayu juma yurranda kadanka baja. Ngayu kaday, ngana murumari, yala courtcase haveimbungal, jananka buyunyunku. Godumu kuku yalaku:

“Kaki bamangka yindu nyuyanka, nyulu kari nyulurrku nyuya. Nguba jambuliynja or kulurubu nyajin buyunmanya. Jana balkada courtcasemunbu. Yurra bama kari punishim-bunga, bamangka nyubun-yinjaku nyajinya. Must jambulinja or kulurubuku nyungun nyaka.”

² Ngayu yurranda balkankada, yinyarrinyanda buyunku bundan, yalarrku kanbalba. Ngayu last timeku yurranda kadan, ngayu yurrarin milka-bakan, ngayu punishim-bungalkuda, bama buyunman. Ngayu yurranda yanyu letter yungan, yurrarin yinyaynka milka-bakanka baja. Ngayu bama kari nyundal, yinyarrin wubulku buyunman. ³ Ngayu yinyamundu yurranda milbil Jesus Christangka nganya yungankuda, ngayu nyungu kuku balkalkuda. Jesus Christ junkurri bajaku. Nyulu yinyarrin buyun-buyun punishim-bungalkuda. ⁴ Yala-yala jana Jesus jukungu yarkinkaku kunin, nyulu junkurri kari. Yamba God junkurri bajaku, nyulu Jesus junkurr-murubuku yarkinmun juran-bungan. Jesus junkurri bajakuda. Nganjin yala Jesus yala-yala nyulu bubungu bundandan, junkurri kari. Kari. Kaki nganjin yurranda kaday, nganjin Godundumunjiku

junkurrjiku kaday.

⁵ Yurra, nyajijika. Nyajijika, binalmanka, nguba Jesusanda manubajaku dajijin, nguba kari. Kaki yurra nyungun kari wukurril, yurra nyungunku binal kari. Kaki yurra binal yurra Jesusanji kunaman, yurra nyungundu dajijinkuda. ⁶ Nganjin wawu yurra binalmanka nganjin Jesus Christanda dajijin, wukurrikuda, nganjin kari jurrildaku nyungun wukurril. ⁷ Nganjin Godundu baban-babaji yurra junkayku bundarinka, buyunku kari. Kanbalanda nguba milkanga kaday nganjin wawu yurra junkayku bundarinka, bamangka nyajinka, jana nganjinin buyay-maninka. Kari. Nganjin nganga wawu yurra junkayku bundarinka because yinya ngulkurr yurranka. Bامanda nguba milkanga kaday nganjin kari work ngulkurr balkan. Yalada. Nganjin nganga wawu yurra junkayku bundarinka. ⁸ Nganjin must kuku manubajaku wukurrika, kari bawa. Yinyaynka nganjin wawu yurranin helpimbunganka, junkayku bundarinka. ⁹ Kaki nganjin yurranin nyajil Jesus junkurr-murubuku wukurrinya, nganjin wawurr-wawurrmanijida. Yinyamun yurra junkurrjimalkuda, so nganjin kari majamal yurranka. Nganjin Godundu babaji yurra buyun bawankarrkukuda, Jesusanda dajijinkarrkukuda. ¹⁰ Ngayu yurranda kadanjiku, ngayu yanyu letter yurranda yungal, yurra buyun bawanka. Kaki yurra buyun bawal, ngayu yurranda kari junkurrjiku kaday. Kari. Jawunku kaday. Godungku nganya yungan yurranin junkurrji-bunganka. Nyulu nganya

kari yungan, yurranin buyun-damanka.

¹¹ Ngayku jawun-karra, ngayu yanyu letter kunbay-manilda, yurranin goodby-bungalkuda. Wawurr-wawurrmaka. Buyun bawa. Ngaykundu milka-janay. Jawun-jawunku bundarika. Yindu-yinduynku wawumaka. God yurranji bundayda. Godku ngananka wawu jirray. Nyuluku ngananda junkurr dajil, jawun-jawunku bundarinka.

¹² Yurra murumari, mara bulngawaka, yurra Godumukuda bama.

Godumu bama yalaymba yurranka wawu jirray.

¹³ Nganjin wawu Majangka Jesus Christangka yurranin ngulkurrduku kujinka. Nganjin wawu yurra binalmanka God yurranka wawu jirraykuda. Nganjin wawu yurra jawun-jawunku bundarinka, Godumu Wawu yurranji bundandanya. Yalakubada.

**Godumu Kuku
Portions of the Holy Bible in the Kuku-Yalanji
language of Australia**

copyright © 1984 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kuku Yalanji (Kuku-Yalanji)

Contributor: WBTA, World Home Bible League

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-05-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

0dd90a3d-db09-5191-8e31-5c2a9e61dc93